

К ВОПРОСУ О ЮРИДИЧЕСКОЙ АКТУАЛИЗАЦИИ ПРОБЛЕМАТИКИ МОРСКОЙ ПОЛИТИКИ УКРАИНЫ

Письменная К. С.

Рассмотрены вопросы правового обеспечения морской политики государства. Обращено внимание на то, что ныне состояние законодательного регулирования морской деятельности как таковой сложно назвать оптимальным, несмотря на принятие Морской доктрины как генерального нормативно-правового акта, который определяет основы морской деятельности как таковой.

Ключевые слова: морская деятельность, морехозяйственная деятельность, морская политика государства, экономическая политика, морское право, инновационное развитие.

TO QUESTION ABOUT LEGAL ACTUALIZATION OF OF PROBLEMS OF MARINE POLICY OF UKRAINE

Pismena K. S.

The article is devoted to questions of legal supplyment of marine politics of state. The author draws attention to the fact that today the state legislative regulation of maritime activities as such is not optimal, espite the adoption of the Maritime Doctrine as a general regulatory act, which defines the framework of maritime activities as well.

Keywords: marine activities morehozyaystvennaya activities, marine politika state economic politika, maritime law, innovatsyonnoe development

УДК 346:347.7:615.12

ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ АПТЕЧНИХ ЗАКЛАДІВ

Н. С. Морщагіна, здобувачка

Національний університет «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»

Досліджено господарсько-правові питання діяльності аптечних закладів, їх предметну спеціалізацію та її правове значення, а також особливості здійснення ними роздрібної торговельної діяльності

Ключові слова: аптечні заклади, господарсько-торговельна діяльність, аптечна мережа.

Постановка проблеми. В умовах реформування економіки України в фармацевтичному секторі відбувається встановлення балансу між переслідуванням комерційних цілей і виконанням соціальних функцій. Переміщення акцентів конкурентної боротьби на ефективність здійснення підприємницької діяльності, зростаюча конкуренція на фармацевтичному ринку примушують його учасників оптимізувати використання обмежених ресурсів у процесі реалізації підприємницької політики.

Формування адекватної сучасним вимогам моделі господарської діяльності аптечних закладів потребує ринкової трансформації сфери товарного обігу на фармацевтичному ринку України. Складовою цього процесу виступають інституційний розвиток діяльності аптечних закладів, упровадження та поширення сучасних форматів реалізації продукції через аптечні заклади. Це зумовлено необхідністю створення організаційних структур, здатних у нових умовах ефективно виконувати функції процесу задоволення потреб споживачів. Безпосередньо господарську діяльність, підкреслює В. Щербина, слід розглядати як суспільно корисну діяльність членів суспільства, їх спілок щодо виготовлення продукції, надання послуг, виконання робіт. [1, с. 6].

І хоча двоєдина приватно-публічна сутність господарської діяльності аптечних закладів є сутністю сфери охорони здоров'я, проблеми правового регулювання господарських відносин на фармацевтичному ринку України недостатньо відображено в господарському законодавстві.

На сьогодні тенденцією розвитку ринку аптечних продаж є еволюція торговельних форматів та поширення сучасних ринкових структур. Цьому сприяють зростання торговельного капіталу, активний розвиток комунікаційних технологій, суміжних галузей, що забезпечують функціонування діяльності аптечних закладів, удосконалення їх матеріально-технічної та інформаційної бази тощо. Стимулом є також підвищення культури споживання та конкуренція.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблема дослідження господарсько-торговельної діяльності має об'єктивні причини і займала й займає певний час як правознавців господарників, а саме В. Мамутова, О. Вінник, Д. Задихайла та ін. У роботах цих науковців висвітлюються загальні питання господарсько-торговельної діяльності та проблеми функціонування торговельної мережі, але питання господарсько-правового забезпечення аптечних закладів залишилося поза увагою дослідників.

Формулювання цілей. Метою статті є дослідження господарсько-правового забезпечення аптечних закладів та форм реалізації фармацевтичної продукції.

Вклад основного матеріалу. Протягом 2009 р. загальний обсяг аптечних продаж в Україні склав 20, 3 млрд грн, максимальна частка в цьому обсязі припадає на аптеки, питома вага яких постійно збільшується. Одночасно намітилася тенденція до зменшення кількості аптечних кіосків у загальному обсязі роздрібної реалізації. Загальна кількість ліцензіатів, що діють на території

України, станом на 1 січня 2010 р., склала 5 717, перевищивши показник попереднього року на 5,3 %. Разом з тим кількість торгових точок, на які поширюється дія цих ліцензій, залишилася практично на рівні попереднього року та склала 23 241, зменшившись на 0,4 % порівняно з 1 січнем 2009 р. Причому підтриманню загальної кількості торгових точок на рівні попереднього року сприяло збільшення кількості аптек на 6,0 %, яке було нівельовано скороченням кількості аптечних кіосків та пунктів — на 12,9 та 0,9 відсотків відповідно. Завдяки випереджаючим темпам прирощення питома вага аптек станом на 1 січня 2010 р. збільшилася з 51,1 до 54,4 % порівняно з попереднім роком. Аптечні кіоски, навпаки, втратили частку — з 25,4 до 22,2 %. Питома вага аптечних пунктів за цей час практично не змінилася та склала 23,4 % [1]. У свою чергу оптовий сегмент внутрішнього фармацевтичного ринку характеризується різноманітністю як за змістом, так і за формами функціонування. Перспектива його розвитку — в інтеграції господарської діяльності посередницьких фірм з одночасною диференціацією їх діяльності у межах оптового сегменту, а також у використанні цими підприємствами бізнес-планування [2].

Перерозподіл структури аптечного ринку в розрізі різних типів торгових точок у цьому напрямку відбувається протягом останніх років та є наслідком проблеми рентабельності різних типів торгових точок. Так, висококонкурентні позиції аптек відносно інших типів торгових точок обумовлені перш за все наявністю широкого асортименту та значною торговою площею. У свою чергу для аптечних пунктів та аптечних кіосків позитивним моментом є економія витрат в невеличкому торговельному приміщенні. Однак відсутність можливості у аптечних кіосків реалізовувати рецептурний товар негативно впливає на їх рентабельність.

При практично незмінному загальному обсязі торгових точок неухильно збільшуються кількість та відповідно питома вага торгових точок, що належать фізичним особам — суб'єктам підприємницької діяльності. Порівняно з 1 січнем 2005 р. високий рівень активності фізичних осіб — суб'єктів підприємницької діяльності зумовив збільшення обсягу належних їм торгових точок майже удвічі — до 22,0 %, а в абсолютних величинах їх кількість збільшилася на 10,3 %. Якщо станом на 1 січня 2005 р. в руках фізичних осіб — суб'єктів підприємницької діяльності знаходилася кожна десята торгова точка, то на цей час — кожна п'ята [1].

Проте на сьогодні ліцензійні умови провадження господарської діяльності з виробництва лікарських засобів, оптової, роздрібною торгівлі лікарськими засобами, затверджені спільним наказом Держкомпідприємництва та Держлікінспекції від 3 березня 2009 р. № 44/27, регламентують таке. До аптечних закладів належать — аптечні склади (бази), аптеки та їх структурні підрозділи. При цьому аптечний склад (база) — заклад охорони здоров'я, основне завдання якого полягає у забезпеченні лікарськими засобами інших суб'єктів оптової або роздрібною торгівлі, закладів охорони здоров'я та виробників

лікарських засобів шляхом здійснення ними оптової торгівлі; аптека — заклад охорони здоров'я, основним завданням якого є забезпечення населення, закладів охорони здоров'я, підприємств, установ та організацій лікарськими засобами шляхом здійснення роздрібною торгівлі; аптечний кіоск — структурний підрозділ аптеки, який створюється на підприємствах, в установах та організаціях для роздрібною торгівлі готовими лікарськими засобами, що відпускаються без рецептів лікаря; аптечний пункт — структурний підрозділ аптеки, який створюється у лікувально-профілактичних закладах для торгівлі готовими лікарськими засобами; виготовлення лікарських засобів — індивідуальне виготовлення в умовах аптеки лікарських засобів за рецептами лікарів та на замовлення (вимогу) лікувально-профілактичних закладів; виробництво лікарських засобів в умовах аптеки — діяльність, пов'язана із серійним випуском лікарських засобів у вигляді напівфабрикатів і внутрішньоаптечної заготовки, а також серійне виготовлення лікарських засобів на замовлення (вимогу) лікувально-профілактичних закладів.

Гарантії реалізації законодавства про підприємницьку діяльність аптечних закладів стосуються визначення їх сутності, сформульованої для реалізації державно-правових форм, яка полягає у тому, що вони є юридично значущими та організаційно оформленими засобами реалізації приписів, що містяться в нормах господарського законодавства, Основ законодавства України про охорону здоров'я, Закону України «Про лікарські засоби» тощо, способами досягнення мети цих законодавчих актів, організаційно-правовими умовами переведення регулятивних можливостей господарського права у діяльність, фактичну поведінку аптечних закладів як структурних підрозділів суб'єкта господарювання.

Аптеки можна класифікувати за багатьма критеріями. Так, за напрямками діяльності їх розрізняють на роздрібні, які здійснюють лише роздрібну реалізацію лікарських засобів, інших фармацевтичних та санітарно-гігієнічних, а також супутніх товарів через спеціально організовану торговельну мережу. На практиці за асортиментом ліків, що реалізуються споживачам, розрізняють такі аптеки: гомеопатичні, препаратів рослинного походження, гормональних препаратів, готових лікарських форм та препаратів певного виробника. За функціональним показником розрізняють так звані виробничі аптеки, що займаються виробництвом (виготовленням) лікарських засобів в умовах аптеки за індивідуальними рецептами лікарів або на вимогу лікувально-профілактичних закладів, та невиробничі, які реалізують виключно готові лікарські засоби промислового виробника. Згідно з групами хворих та категоріями населення, які переважно обслуговуються аптеками, розрізняють такі спеціалізовані аптеки: геріатричні, матери і дитини та загального типу.

Гомеопатичні аптеки — це спеціалізований аптечний заклад, який забезпечує населення і лікувально-профілактичні заклади гомеопатичними лікарськими препаратами та іншими предметами аптечного асортименту. Аптека здійснює виробничу, забезпечувальну, фінансову, господарську діяльність

проводить інформаційну та консультативну роботу, вивчає та узагальнює рецептуру, вивчає можливість виготовлення деяких гомеопатичних препаратів у вигляді дрібного виробництва чи внутрішньоаптечної заготовки. Для успішного виконання постановлених перед гомеопатичною аптекою основних завдань, передбачається можливість організації окремих самостійних відділів — запасів, рецептурно-виробничого, рецептурно-безрецептурного відпуску ліків та виробів медичного призначення.

Міжлікарняна аптека — це аптека, яка спеціалізується на забезпеченні лікарськими засобами переважно стаціонарно хворих декількох лікувально-профілактичних закладів. Вона, як правило, й розміщена на території цих закладів, що дає змогу оперативно забезпечувати стаціонарних хворих. За кордоном функції міжлікарняної аптеки здійснюють госпітальні аптеки і вони забезпечують тільки стаціонарних хворих [3, с. 83]. Основним завданням міжлікарняної аптеки є постачання ліків та виробів медичного призначення у відділення лікувально-профілактичних закладів, які прикріплені на обслуговування, а також виготовлення інфузійних розчинів та інших екстемпоральних ліків за їх замовленням. Для міжлікарняної аптеки характерний тісний контакт з лікарями та медичним персоналом прикріплених лікувально-профілактичних закладів, інформаційна діяльність та значні обсяги консультацій з питань раціональної фармакотерапії, фармацевтичної опіки тощо.

Тобто, аптечне виготовлення ліків — це приготування в аптечних умовах екстемпоральних лікарських препаратів, внутрішньоаптечних заготовок і фасування готових лікарських препаратів відповідно до вимог Державної фармакопеї України, чинних наказів Міністерства охорони здоров'я України. Лікарські засоби в аптечних умовах виготовляють (виробляють), дотримуючись правил аптечної технології ліків індивідуально за рецептом лікаря і дрібносерійною. Обґрунтуванням для виготовлення ліків в умовах аптеки є рецепт лікаря або вимога (замовлення) лікувально-профілактичного закладу. Аптечне виготовлення ліків забезпечує індивідуальний підхід до лікування хворого. За рецептом лікаря для конкретного пацієнта виготовляють прості та складні ліки за індивідуальним дозуванням, а також нестійкі при зберіганні, які не виробляються в промислових умовах. Але строк зберігання таких ліків дуже обмежений, як правило, від двох до тридцяти днів.

За іншими критеріями, зокрема за формою власності, аптечні заклади поділяються на державні, комунальні та приватні. За формою господарювання та джерелами фінансування розрізняють: госпрозрахункові аптечні заклади, які самостійно формують доходи як різницю між ціною реалізації та ціною закупівлі товару (собівартість), а також аптечні заклади, що належать до організаційної структури державних або комунальних лікувально-профілактичних, санаторно-курортних та інших закладів і безпосередньо утримуються за рахунок державного бюджету. Вони не здійснюють торгівлю будь-якою дозволеною до реалізації з аптечних закладів продукції, а лише займаються

виготовленням лікарських форм для безпосереднього застосування хворими, що перебувають на стаціонарному лікуванні.

Дієвим інструментом сприяння ефективному розвитку підприємницької діяльності аптечних закладів є також інфраструктура її підтримки, завдяки якій формується конкретне організаційно-економічне середовище для сприяння підприємницькій діяльності. Розвиток роздрібних та оптових продаж фармацевтичної продукції свідчить про те, що у середньостроковій перспективі необхідним є пошук нових організаційних форм співпраці між учасниками ринку. Найбільш ефективним виявилось формування між учасниками ринку фармацевтичної продукції підприємницьких мереж. Проте залишається відкритим та недостатньо дослідженим питання суб'єктів господарського права, що здійснюють діяльність на фармацевтичному ринку, зокрема серед аптечних закладів.

Отже, узагальнено роздрібні фармацевтичні мережі є особливою формою організації спільної діяльності багатьох суб'єктів господарського права з розподілу та використання різноманітних ресурсів. У контексті нашого дослідження аптечні мережі вважаємо доцільним визначати формою співпраці різних учасників ринку фармацевтичної продукції шляхом спільних дій та спільного використання ресурсів з метою досягнення спільних цілей. Фактично йдеться про створення кластерів. На особливу увагу заслуговує останній сегмент кластеризації ринку фармацевтичної продукції, безпосередньо пов'язаний з роздрібною реалізацією продукції. Наявність кластера, підкреслює К. Єфремова, дозволяє національній галузі підтримувати свою перевагу, а не віддавати її тим країнам, які більше схильні до відновлення. Наявність цілого кластера галузей прискорює процес створення чинників там, де є група внутрішніх конкурентів. Національна конкурентоспроможність багато в чому залежить від рівня розвитку окремих кластерів. Цей факт має велике значення для державної політики, оскільки об'єктом правового регулювання стає не галузь у цілому з її неоднорідним поширенням на території всієї держави, а окремі кластери по регіонах [4]. При цьому кластер, уточнюють науковці-економісти, — це об'єднання підприємств однієї галузі, пов'язаних близьким географічним розташуванням, спільними інфраструктурними елементами, з метою підвищення ефективності виробництва та просування власної продукції [5]. Зазначимо, що аптечні підприємницькі мережі також орієнтовані на отримання синергетичного ефекту, переважно за рахунок ефекту масштабності, однак на відміну від кластерів у них одну з визначальних ролей відіграють стабільні ділові зв'язки між суб'єктами господарювання. Від вертикальної інтеграції аптечні мережі відрізняються незалежністю та свободою дій кожної ланки мережі. При цьому суб'єкти господарювання, що здійснюють роздрібну торгівлю лікарськими засобами та виробами медичного призначення, зберігають свою економічну та правову самостійність. Наприклад, у Великій Британії 25 % аптек є власністю великих компаній, тобто становлять «аптечну мережу» [6].

В Україні особливістю сучасного етапу розвитку діяльності аптечних закладів на фармацевтичному ринку є те, що формування аптечних мереж відносно каналів розподілу фармацевтичної продукції може бути як вертикальним, так і горизонтальним, у межах однорідного фармацевтичного сегменту.

Що стосується фармацевтичного обслуговування, яке включає як оптову, так і роздрібну реалізацію, то йдеться про організаційні структури які забезпечують потреби пацієнтів у лікарських засобах, виробках медичного призначення, санітарно-гігієнічних виробках та супутніх товарах, тобто йдеться, про так званий формат реалізації.

Висновки. На нашу думку, формат реалізації фармацевтичної продукції з аптечних закладів у широкому розумінні — одна із форм організації товарного ринку фармацевтичної продукції; у вузькому — певний тип організаційної структури, що синтезував низку ознак і функцій, покладених на суб'єктів реалізації фармацевтичної продукції — аптечні заклади, який характеризується сукупністю відповідних параметрів, передбачених у ліцензійних умовах, у тому числі площа торговельних, складських, допоміжних та службових приміщень, асортимент фармацевтичної продукції, форма обслуговування, кваліфікація та кількість персоналу, наявність власного виробництва.

З точки зору організаторів фармацевтичної діяльності такі поняття, як «аптечне підприємство» та «аптечна мережа», мають різний зміст. Якщо аптечному підприємству можна дати чітке визначення — це сукупність різних торговельних точок, об'єднаних у правовому сенсі, що працюють за однією ліцензією, то поняття аптечної мережі є більш широким. Аптечною мережею можуть бути як різні аптечні підприємства, так й їх сукупність — мережі холдінгового типу, об'єднаних за рядом договірних параметрів, а саме: цілі, засоби, бренд тощо. Синонімом аптечного підприємства може вважатися аптечна мережа централізованого типу. Разом з тим холдінгові аптечні мережі можуть складатися із декількох ліцензіатів. Тобто, поняття «аптечне підприємство» та «аптечна мережа» є близькими за змістом, але не ідентичними [1].

На підставі викладеного можна констатувати, що фактично господарська діяльність аптечних закладів належить до господарсько-торговельної діяльності, що здійснюється суб'єктами господарювання у сфері товарного обігу, спрямованої на реалізацію продукції народного споживання, а також допоміжної діяльності, яка забезпечує їх реалізацію шляхом надання відповідних послуг, до якої можна віднести аптечне виготовлення за індивідуальним прописом лікаря або замовленням лікувально-профілактичного закладу.

З огляду на це, господарсько-торговельна діяльність аптечних закладів може здійснюватися суб'єктами господарювання у таких формах: оптова торгівля з аптечних баз (складів) аптечного асортименту іншим аптечним закладам для подальшої роздрібною реалізації або лікувально-профілактичним закладам з метою їх споживання; аптечне виготовлення лікарських засобів за індивідуальним прописом лікаря або замовленням лікувально-профілактичних закладів; роздрібна торгівля продукцією аптечного асортименту тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Щербина В. С. Господарське право : підручник / В. С. Щербина. — К. : Юрінком Інтер, 2003. — 480 с.
2. Шибаева А. Переход количества в качество! Инфраструктура аптечного рынка. Часть I: Украина в целом / А. Шибаева // Аптека. — 2010. — № 15 (736). — С. 12–13.
3. Громовик Б. П. Шляхи розвитку оптового сегменту внутрішнього фармацевтичного ринку / Б. П. Громовик // Фармац. журн. — 1998. — № 4. — С. 6–15.
4. Фармацевтична енциклопедія / гол. ред. ради та автор передмови В. П. Черних. — К. : МОРІОН, Ф24, 2005. — 848 с.
5. Єфремова К. В. Особливості правового регулювання господарської діяльності на ринку виробів із дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.04 / К. В. Єфремова. — К., 2009. — 213 с.
6. Сиваненко Г. Організаційно-економічний механізм формування каналів розподілу продовольчих товарів на засадах створення підприємницьких мереж / Г. Сиваненко // Підприємництво, господарство і право. — 2009 (162). — № 6. — С. 164–168.
7. Мейсон П. Фармація у Великій Британії / П. Мейсон // Фармац. журн. — 2002. — № 1. — С. 32–35.

ХОЗЯЙСТВЕННО-ПРАВОВОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ АПТЕЧНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ

Морцагина Н. С.

Исследованы хозяйственно-правовые вопросы деятельности аптечных заведений, их предметная специализация и ее правовое значение, а также особенности осуществления ими розничной торговой деятельности.

Ключевые слова: аптечные заведения; торговая деятельности; аптечная сеть.

LEGAL REGULATION IN SPHERE OF TRADE PHARMACY ACTIVITIES

Morschgina N. S.

The article is dedicated to study of legal regulation in sphere of medicine trade especially concerning specialize of different kinds of pharmacy.

Keywords: pharmacy; trade activities; pharmacy network.